

Egy régi-új iskola korszerű gondolatai a növekedés elméletében

Czeglédi Pál: Piaci intézmények és gazdasági növekedés

– a modern osztrák iskola nézőpontja

Philosophiae Doctores, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007, 295 oldal

A könyv a növekedés elméletét vizsgálja egy látszólag vele összeegyeztethetetlen iskola szemszögéből. Az osztrák, valamint a modern osztrák iskola elméleti apparátusa alkalmassá válik arra, hogy meghatározó szerepet játsszon a növekedés mögött álló tényezők megértésében. A szerző nyilvánvalóvá teszi az osztrák iskola, valamint a gazdasági növekedés főáramú elméleti és empirikus eredményeinek különállását. Az osztrák iskola meglátásai a piac és verseny, a tudásprobléma, valamint a vállalkozó szerepének értelmezésében közvetetten ugyan, de hasznosíthatók a növekedés értelmezésében, a gazdasági intézmények és a növekedés közötti kölcsönhatások magyarázatában.

A szerző tudományos érdeklődése az intézményi közgazdaságtanra, a növekedés elméleteire, valamint a modern osztrák közgazdaságtanra irányulnak. Kutatásai középpontjában az intézményi tényezők és a szabályozás növekedésre gyakorolt hatása, az intézmények és hatások mérése és a technológiai haladás intézményi feltételeinek vizsgálata áll.

A *bevezető* fejezet rávilágít arra, hogy a modern osztrák iskola miben tudna hozzájárulni a növekedéselmülethez. A neves közgazdászokat felvonultató osztrák, valamint modern osztrák iskolának a neoklasszikus közgazdaságtannal szembeni különbségei fellelhetők azokban a kérdésekben, amelyeket a gazdasági növekedés kutatói is vizsgálatuk középpontjába helyeztek. A két iskola elméleti megfontolásai mégsem találkoztak. A szerző úgy véli, számos érv szól amellett, hogy a modern osztrák iskola – a főáramú elméletekbe még nem teljesen beépült – mondanivalója fontos lehet a növekedéselmélet számára:

- a tudás és a tudásprobléma központi szerepe;
- a piaci intézmények és különösen a tulajdonjogok a gazdasági kalkuláció feltételeit jelentik;
- a vállalkozó az elmélet szerves része;
- az iskola tagjai által nagyvonalakban megfogalmazott predikciók helyesnek bizonyultak;
- az osztrák elmélet lehetővé teszi az állam és a piac együttmozgásának elemzését;
- a közgazdaságtan más diszciplínáin belül is van osztrák elmélet.

A *második* fejezet az új vagy endogén növekedéselmélettel és az új intézményi megközelítésű növekedéselmélettel foglalkozik, rámutatva – ezek egységesülési tendenciáin túl – az általuk felvetett kérdések és fogalmi rendszerük modern osztrák iskolával meglévő átfedéseire. Ezek a konvergáló elméletek és a fontosabb vizsgált kérdéseik párhuzamba állíthatók az osztrák iskola megállapításaival, így a tudás felhasználásának problémája a hayeki tudásproblémával, a schumpeteri növekedéselmélet a kirzneri vállalkozáskonceptióval, az intézmények és szerepének hangsúlyozása a misesi gondolatokkal. Jelentős töréspontokat is megvilágít azonban a szerző. Közülük a legjelentősebb a verseny fogalmának az osztrák iskola által elképzelt értelmezése, például a szabadalmak és a szellemi tulajdonjogok esetében, vagy a versenynek a fejletlen országok növekedésében betöltött szerepe területén.

A *harmadik* fejezet a növekedéssel kapcsolatos főbb stilizált tényeket veszi sorra az általános tendenciákat érzékeltető adatok és ábrák segítségével, majd az intézmények növekedésben betöltött szerepét tekinti át az osztrák elméletben kitüntetett szerepet be-

töltő gazdasági szabadsággal kapcsolatos ökonometriai irodalmak bemutatásával. A növekedéssel kapcsolatos három stilizált tényből következik, hogy az „intézmények jönnek először”. Vagyis hogy 1. a gazdasági növekedés a modern kapitalista társadalmakra jellemző intézményrendszerhez köthető, hogy 2. a hosszú távú gazdasági növekedés viszonylag egyenletes, és nem látszik lassulni, valamint hogy 3. a növekedés forrása nem a termelési tényezők felhalmozásában van. A piaci intézményrendszer kialakulása feltétele a növekedésnek, mert hosszú távon egyenletes és nagyrészt technológiai haladásban gyökerező növekedés csak ott, akkor indult be, ahol a szabad csere és a magántulajdon intézményei kialakultak. A fejezet második része rávilágít, hogy az intézmények minősége is számít. A gazdasági szabadság indexével folytatott vizsgálatok szerint a múltbeli magasabb gazdasági szabadság nagyobb gazdasági növekedést tesz lehetővé a jelenben. A misesi és a hayeki szabadságuideálhoz való viszony, a gazdasági szabadság indexével való mérés lehetővé tette egy adott intézményrendszer minősítését is.

A *negyedik* fejezet az osztrák és a főáramú elméletek definíciós, fogalmi különbségeit tekinti át, rávilágítva, hogy a két oldal konfliktusa sokkal inkább a növekedés, mint az intézmények értelmezésében van. A szubjektivista megközelítésben a jólét bármilyen aggregált mértéke elfogadhatatlan, ezért a növekedésnek az osztrák iskolában nem lehet elmélete. A növekedéselméletekhez való érdemi hozzájáruláshoz azonban nincs szükség a gazdasági növekedésről mint aggregátumról állításokat tenni.

Az osztrák vállalkozói elmélet az, amely a koordináció javítására adott válaszként a növekedéssel azonosítható eredménnyel jár. Ezt mutatja be a következő, *ötödik* fejezet. A vállalkozó és a verseny egyedi értelmezése, továbbá a folyamatként felfogható állami beavatkozás együttmozgása foglalja keretbe az osztrák iskola hozzájárulási pontjait. A kirzneri vállalkozásemélet ismertetésével, a vállalkozás elmélete intézményi feltételeinek és a nem tökéletes intézmények (tulajdonjogok, szerződések nem tökéletes kikényszerítése) működésének bemutatásával, valamint a piacsabályozás és a szabályozóhatóság létezésének feltevésével a fejezet feltárja a piaci folyamatok nem tökéletes intézmények melletti alakulását. A következtetés az, hogy a gyenge kikényszerítés torzítja az ár- és profitjelzéseket, így kevésbé különböztethető meg a koordinációt gátló vállalkozói cselekvés attól, ami javítja azt. A szabályozáshoz kötődően a piaci intézmények kikényszerítésének tökéletessége és az állami beavatkozás nem szándékolt következményei közötti kapcsolat pozitív. Az e gondolatból eredő hipotézis szerint a piaci intézmények minőségi javulásával a szabályozó (az állam) egyre kisebb szabályozási szinttel próbál egyensúlyt teremteni egyre több érdekcsoport között. A stabil piaci intézményrendszer felerősíti a szabályozói beavatkozás költségeit, így a piaci ösztönzők és folyamatok előbb-utóbb szabad utat kapnak. Az állam és a piac tehát együtt mozgásban formálódik.

A *hatodik* fejezet az elméleti meglátásokat kívánja alátámasztani empirikus módszerekkel, az osztrák iskola által vallott azon szemlélet tudatában, hogy eleve igaz állításokból logikai úton csak igaz következtetésekhez lehet jutni, ezért az elméleti következtetések nem igényelnek ellenőrzést. Az empiriának mégis van szerepe, nem az elmélet igazságtartalmának, hanem az elmélet alkalmazási lehetőségének és értelmének vizsgálatában, az elmélet működőképessége történelmi, társadalmi és gazdasági környezetének meghatározásában. A szerző e célja elérése érdekében kvantitatív (ország-keresztmetszeti vizsgálat, klaszterelemzés) és kvalitatív (ország-esettanulmány, Botswana és Új-Zéland) eszközöket vesz igénybe. Az előbbi azt kísérli meg alátámasztani, hogy a szigorú piacsabályozás összeférhetetlen a piaci intézményekkel – annál inkább összeférhetlenebb, minél inkább tökéletes a piaci intézményrendszer.

A klaszterelemzés – növekedéselméletek kapcsán még nem használt – módszerével a szerző az intézményi-szabályozási koherencia mértékét vizsgálja, vagyis azt, hogy a szabályozási területek hogyan mozognak együtt a fejlett és a fejletlen országok csoportjá-

ban. Megállapítja, hogy azokban az országokban, ahol szabadabb az intézményi-gazdaságpolitikai környezet, az intézményrendszer és annak egyes elemei is koherensebbek. A Világbank *Doing Business* adataiból képzett hét, a vállalkozót befolyásoló szabályozási terület került görcsö alá 56 ország bevonásával. A kvantitatív elemzés és az elméletek alátámasztására pedig a Botswana és Új-Zéland gazdaságain végrehajtott kvalitatív illusztráció szolgál.

*

Összefoglalásként álljanak itt a könyv tézisei mint új tudományos eredmények.

1. A modern osztrák iskolát alapvetően két módszertani álláspont akadályozza meg abban, hogy az új növekedésemélet és az új intézményi közgazdaságtan mellett harmadik pillére lehessen az egységesülő növekedéseméletnek. Az egyik a praxeologikus és szubjektivisták megközelítésmód, a másik, hogy a piacgazdaságot a tudásproblémából kiindulva, felfedező folyamatként értelmezi. E két módszertani sajátosság megakadályozza az iskola képviselőit abban, hogy a növekedésről mint a piacgazdaság teljesítményének aggregált mércéjéről állításokat fogalmazzanak meg.

2. A piaci folyamat modern osztrák elmélete az intézményektől a növekedés felé mutató ok-okozati lánc két új mechanizmusának azonosítását teszi lehetővé. Minél gyengébb az intézményrendszer, azaz minél nagyobb a tulajdonjogok megsértésének és a szerződések megszegésének lehetősége, annál inkább torzulnak a profit- és árjelzések, azaz annál kevésbé közvetítik az egyének közötti koordináció javulására vonatkozó tudást. Így az egész piac tudásközvetítő szerepe torzul, és csökken az esélye, hogy a vállalközi felfedezés javítja a koordinációt.

3. A piaci intézmények felől a gazdasági növekedés felé mutató ok-okozati lánc második csatornája az, hogy az állami beavatkozás nem szándékolt következményei közvetlenebbül jelentkeznek a jobb minőségű intézményrendszer, azaz hatékonyabb kikényszerítés mellett. A jobb minőségű intézményrendszer a szabályozókat arra ösztönzi, hogy a deregulációt válasszák az újabb szabályozási eszköz bevezetése helyett.

4. A szabályozási koherencia a külső intézményrendszer minőségének függvénye, mert bár a fejlettebb országok szisztematikusan koherensebben szabályoznak, a kvalitatív elemzés arra is rámutat, hogy ez nem közvetlenül a fejlettség következménye. Így a kezdeti feltételek jelentőségére vonatkozó megállapítások csak korlátozottan érvényesek.

Borkó Tamás